

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Garuojantys žodžiai

O kaip man nusibodo demokratijos ir pilietinių laisvių akcentais, socialinio teisingumo ir neteisingumo šūkiams, sąmokslų teorijoms ir komjaunuolišku entuziazmu trykstantis rinkiminių *Facebookas*, tai net apskaityt sunku. Ir kaip gerai, kad viskas jau pasibaigė. Galima ramiai imtis kasdienių darbų, kurie geriausiai ir paliudija žmogaus vertę. Nes žodžiai galiausiai išgaruoja kaip eteris, kaip kamparas, kaip acetonas ir kaip kas norite.

Žiūrėsiu į sunkią, galingą, archajišką medžių lają, pakibusią virš Vasaros gatvės lignoninės it besikaupiančios liūtės pažadas, ir atminty skambės T. S. Elioto „Alfredo Prufroko meilės daina“: „Vakaras po debesų mase tarsis eteriu migdomas lignonis“... Prisiminsiu „Kino pavasario“ metu matytą K. Zanussio „Eterį“, kurio veikėjas – jaunas gydytojas, pakliuvęs į Goethes Fausto situaciją. Mąstysiu apie pažangų ir ironišką C. S. Lewiso vaizduojamą pasaulietį, einantį lengvu ir puriu keliu į pragarą. Apie Simonos Weil kritimą į skausmą ir asketišką gyvenimo būdą – priešinantis patogumo žavesiui, malonumo nuodui. Apie Sylvios Plath nenorą gyventi ir desperatišką mirties trauką – lyg susinaikinimo veiksmas būtų skaudus šviesos žybsnis, keičiantis fizikos dėsnius ir pačią materiją, tajį kūną, tajį kraują, kuris nuo mūsų neatsiejamas.

Imu bijoti savo knygų spintos, kuri žvelgia į mane nebylaus priekaišto kupinomis akimis. Nes kai įlendu į socialinį burbulą, tampa kažkuo kitu. Kuriam reikia išsivaizdinti, išviešinti, pareikšti, kad ir aš sklandau šioje muilo burbulų pilnoje erdvėje. Bet dažnai nekyla ranka. Ir nors jau daug kartų baudžiausi rašyti ant savo sienos neva kažkokią dienos išmintį, ranka nekilo. O kam to reikia? Kas nuo to pasikeis? Ar tai yra išmintis? Kieno išmintis? Mano? Argi?..

Kuo mažiau turi išminties, tuo mieliau dalijiesi visokiais niekais ir burbulais. Nes pati išmintis yra tyli. Ji tarpsta tyloje, o ne foniniame triukšme. Be to, jina sunki kaip toji Elioto debesų masė. Kai įneri tą debesyną, turi sulaikyti kvėpavimą.

Jinai kaip sūdrus archeologinis sluoksnis, iki kurio reikia prisikasti per šiuolaikinio žmogaus sukauptas informacines ir kultūrinės šiukšles, dengiančias ne tik žemės paviršius, bet ir pačią žmogaus atmintį. Mūsų atmintis nebeturi kibirkščiųuojančio *dejá vu*, suvokimo, kad viskas būta, kad kiekviena akimirka yra būtoji, kad ateitį irgi galima išsivaizduoti kaip būtają laiko formą.

Taip atsitinka galbūt todėl, kad mes nebetobulėjame. Nebesikeičiame. Prarandame pojūčius. Ar daug žmonių šiais laikais sugeba klausytis? Iš klausyti?.. Klausytis tylėdami?.. O kaip su rega? Ką mes matome? Kokias spalvas? Su kuo jos mums asocijuojasi?.. Ar sapnuojame? Ką sapnuojame?.. Ar sapnas tebėra vizijos ir apreiškimo įkvėpėjas, ar tiesiog iškreiptas realybės košmaras?..

Į tamsų medžių šulinį garuoja žodžiai, kyla kaip svylančių laidų ir nagų valiklio kvapas. Gal dangus juos išgrynins, ir jie iškris rasa. Arba raudonu geležingu lietumi kur nors dykumoje.

Reikia atsigręžti į savo knygų spintą ir pasakyti: aš nebijau jūsų, Simone, Terese, Hermanai Melvili, šv. Tomai Akvinietai. Man tik sunku pasakyti „sudie“ savo kvailam ir patogiai jaustis įpratusiam „aš.“

Algimantas Kunčius. Rytas Slušų gatvėje, 2001. Iš ciklo „Vilniaus gatvės“

AMARILIS

(Nastutė)

*Hortenzija, snaputis, amarilis.
Avikailis ant krėslo. Knygos
ant stalo, ant palangės, ant grindų.
Pro aukštą langą – žvaigždės ir mėnuliai
į sielą krenta kaip į sietuvą. Tarp sienų
dar niekad nepratrūkęs šauksmas.
Tarp sienų – plazdanti nežemiška giesmė,
paklydus tarp tylos ir amarilio.
Švarus ir baltas išdidumas kaip
hortenzija tamsiam nakties lange.
Ištikimiausias šuo – vienatvė –
akis užmerkęs gūžiasi ant kelių.*

Janina Degutyte

Renata Šerelytė

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Garuojantys žodžiai • 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Kodėl lietuvaitės akys liūdno (3) • 3-as psl. Vytautas Mačernis. Pavasario sonetai • 4-as psl. Algis Vaškevičius. „Poezijos pavasaris“ – ir toks pat, ir kaskart vis kitoks • 5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Įspūdingiausių Lietuvos medžių takais • 6-as psl. Vidas Morkūnas. Pakeleivingų stotys. Novelės • 8-as psl. Kultūros kronika/Laiškas redakcijai

Kitame numeryje: Dailininkui Adomui Varnui – 140 • Dar kartą – apie įspūdingus Lietuvos medžius

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

KODĖL LIETUVAITĖS AKYS LIŪDNOS (3)

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Pabaiga. Pradžia 2019 m. gegužės 18 d. „Kultūroje“

Kalbėjome telefonu netrukus po kruvinojo sekmadienio. Sunku buvo kalbėt. Turbūt nesuklysiu: dailininko akyse spindėjo ašaros.

Paskui prisiminiau: vieno susitikimo metu R. Dichavičius pasakojo: kai 1968-aisiais sovietiniai tankai bjaurojo Prahą, klausydamasis radijo, verkė. Verkė iš neviltingos, kad niekuo negali padėti.

Berods tada kalbėjome ir apie poetės Lepešinskajos, režisieriaus Sergejaus Paradžanovo, kitų tiesą mylinčių žmonių likimą. Irina atsidūrė kalėjime už eilėraščių sąsiuvinuką, pasaulinių prizų laimėtojas – taip pat už žodį.

– Kai mes prarandam talentą, – sakė Rimantas, – lieka visa epocha apvogta. Kai pykstasi kaimynai – viena, kai neteisybė, neapykanta, smurtas įteisinama valstybiniu mastu, globaliai, pagal įstatymą – kas kita... Galvodavau: kas prasmingiau – kovoti už kitą (kaip?) ar meno kalba savo darbuose visa tai pasakyti? Juk jei lėkčiau gatve ir šaukčiau apie neteisybę, mane sunaikintų netrukus... Tai svarbūs klausimai...

Žinau, kad dailininkas labai nemėgsta trukdytojų – nei telefoninių, nei kitokių. Todėl stengiuosi tai daryti kuo rečiau. Tačiau šiandien iš balso juntu: Rimantas išmuštas iš pusiausvyros. Kaip ir visi, beje, šiomis dienomis. O juk jis ir už dažną poetą jautresnis. Vargu ar tokiais aplinkybėmis pavyks mielajam R. Dichavičiui įgyvendinti savo gyvenimo svajonę – nusistatyti pagaliau geležinį režimą, kuris leistų dirbti, dirbti, dirbti, – nesgi tiek brangaus laiko prarasta per nelemtus bolševikmečius.

Kai regiu draugėn susibūrusius Lietuvos žmones, atrodo, jog pieningesnių, ištikimesnių visame pasaulyje nesurasi. O štai kasdienybėje vis dažniau pajuntame susvetimėjimą, veidmainystę, nepasitikėjimą. Labai daug žmonių, gyvenančių uždara gyvenimo būdą. Kodėl? Gal greit ateis diena, kai nebeatidėsime gerumo rytdienai, kai į žmonių santykius grįš tikėjimas, nuoširdumas, kitos žmoniškiosios savybės?

Įkyrėjau šiais klausimais dailininkui. Tačiau atsakymą gerai prisimenu:

– Tai – epochos liga. Mūsų karta užaugo patirdama žiaurumą, baimę ir prievartą. Nieko švento nebuvo. Filmai ir tie buvo tik apie karą, o žmogaus gyvybę nuvertinta iki musės. Kur pasaulyje labiau yra buvę iškraipyti vertybių matai?... „Žmogus – tai skamba išdidžiai!“ – mėgta kartoti, o iš tikrųjų žmogus buvo tik sraigtelis...

Kiek tragedijų per tai patirta. Apie vieną jų pasakojo pats Rimantas. Turbūt laikas ir kitiems išgirsti. Nesgi nepratę buvom prie tokių tragedijų pagarsinimo.

Ateidavo į leidyklą studenčiokė. Gabi buvo, todėl vieną kitą darbėlį retkarčiais ir jai pasiūlydavo. Syki tarsi atsitiktinai pasiguodė, kad įmonėje, kur uždariau, algele gerokai nupjovė. Kitąsyk paprašė Rimanto paskolinti pinigų. Dvi dienas, sakė, nieko burnoj neturėjusi. Davė Rimantas dešimt rublių, bet į institutą nenuėjo, nepasidomėjo, nepasirūpino. O dabar sau atleisti negali. Pasirodo, našlaitė buvo toji gabi mergaitė. Baigė pirmąjį kursą pu-

Rimantas Dichavičius. Vasaros voratinkliai, 1986. Iš ciklo „Žiedai tarp žiedų“

salkanė, tačiau drovėjosi apie tai prasitarti. Deja, niekas nesusiprato, kol... iš devintojo aukšto neišsoko pro langą...

– Ir man ta nuodėmė priklauso... – kaip dabar matau R. Dichavičiaus pilnas kančios akis. – Man buvo toks smūgis...

Regis, nuo tada neduoda dailininkui ramybės viena mintis: įsteigti Lietuvoje talentų globos draugiją. O kol tai taps oficialiu faktu, vienas pats ieško gabių vaikų, siūlo savo pagalbą, patirtį.

Dvidešimt metų gyvenau skolon, dabar finansiškai esu sutvirtėjęs tiek, kad galiu ir kitam padėti, – tvirtina ir priduria: – vienui vienas žmogus ne kažką tegali. Lemiamais momentais turi kažkas ranką ištiest...

Nelengva įsivaizduoti, kaip atrodė R. Dichavičius tuomet, kai gyveno Šiauliuose. Na taip, yra keletas nuotraukų, bet jos neatspindi tos dvasinės jauno žmogaus būsenos, kai penkiolikmetis suprato, jog jo šviesa, jo Dievas – Menas. Užtat žinau, kaip Rimantas jaučiasi eidamas per Šiaulius dabar. Tas pripažinimas toks nepaprastas, kad nė neatsiklausiau gerbiamo dailininko – visiems apie jį galima žinoti ar tik tam, kuris buvo šalia atvirumo minutę. Tai gi – „kai einu Šiaulių gatvėm, aš tiesiog tirtu, – sakė dailininkas. – Štai pažįstamas namas, gatvė, čia būta, čia... Visai kita temperatūrinė būsena nei einant Vilniaus, Kauno ar Klaipėdos grindiniu. Apima net kažkoks nežemiškas nesvarumas. Ir visada taip. Visada...“

Sako, kad toki „nesvarumą“ lydi ir nauji įdomūs darbai. Padėk, Dieve, ieškančiam ir randančiam, nesgi ir pats Rimantas tvirtina: per Kūrybą – į Dievą.

Gerai pamenu, kaip prieš keletą metų R. Dichavičius parodė pirmuosius savo darbus, atliktus nauja technika. Surado jai ir pavadinimą: fototapyba. Dabar tas pusšimtis darbų – kas kur: vienus nupirko, kitus dovanojo, dar kiti tebeklajoja po parodas Amerikoje. Atidarant parodas Čikagoje ir Santa Monicoje dalyvavo ir pats. Nors meno koledže Kalifornijoje buvo susirinkusi profesionali publika, meno žmonės, ne vienas ir uostė, ir krapštė, niekas nesuprato, kaip padaryta. Net Amerikoje nieko panašaus nebuvo matę.

– Seniai rūpėjo sujungti tapybą ir fotografiją. Jutau, kad gali tokia būti. Tačiau, kol suradau tarpinį komponentą, prireikė daug metų, – sako R. Dichavičius.

Tai atrasti jam atrodė labai svarbu, nes troško būti didesniu erdvės, kurią pasirenki ir kurioje ieškai maksimalaus emocionalumo, šeimnininku. Per spalvą, per formą, šiek tiek per literatūrinį siužetą.

Nemažai tokių darbų reprodukcijų jau publikavo žurnalai ne tik Lietuvoje, bet ir Japonijoje, JAV. O štai šie kūriniai, kuriuos apžiūrinėjame dailininko dirbtuvėje, dar mažai kam matyti. Ypač sukrečia „Jaunystės“ serija, visų pirma „Išalusi madona“. Ji skirta Sibiro aukoms atminti. R. Dichavičius ir kituose šio ciklo darbuose nerodys išsekusių, iškanintų lagerio žmonių, gyvų klipatų, kaip dažniausiai įprasta. Juos į neviltingi išvežė jaunos, gražius ir tik ten nualino, sumalė, sunaikino. Jam norisi juos tokius – jaunos ir gražius – inkrustuoti į tą ledą, nebūtį, prarają, kuri nutolo nuo mūsų.

– Čia ir jūsų patirties, be abejo, bus?

– Aš dal palyginti laimingai išplaukiau iš viso to. O tūkstančiai liko ten negrįžtamai, ir jų vardai ištrinti...

Derėtų pridurti: nelabai laimingai.

– Kai pagalvoju apie savo likimą, prisimenu gal dešimt atvejų, kai buvau per plauką nuo mirties, – prisipažįsta dailininkas.

Dar prieš Sibirą už kelių žingsnių nuo jo sprogo granata, pasiimdama broliuką, kopiant į kalnus (buvo susirgęs alpinizmo liga), akmuo pataikė į metalinį mazgą ant krūtinės, sprindžio tetrūko iki nelaimės. O ir į institutą įstojo tik laimingo atsitiktinumo dėka. Dailės mokykloje, Kaune, buvo gan neblogai išlaikęs baigiamuosius, tačiau per stojamuosius lyg tyčia susirgo – kamavo aukšta temperatūra, silpnumas. Paišo, paišo, o akys raibuliuoja. Kai jau visai nebemato modelio, išeina koridoriun, pasėdi ant palangės, vėl sugrįžta. Nepatiko egzaminatoriams toks stojančiojo elgesys – surašė dvejetus. Atsitiko taip, kad tądien iš Kauno į Dailės institutą atvažiavo buvęs dėstytojas Kazys Švažas. Jo ir paklausė: kas tas Dichavičius, iš jūsų mokyklos atėjęs. Švažas užtikrino, jog vienas iš geresnių. „Neblogai ir pas mus nupaisė, – sakė vilniečiai, – bet sėdi ir sėdi ant palangės, tinginys kažkoks“. „Sužinojė, kad tik dėl šito surašė man dvejetus, Švažas nubėgo bendrabutin, susirado mane jau visai paslika. Kvaily, sako, ko tu nieko nesakei, kad sergi...“ – prisimena R. Dichavičius. „Tai kad niekas manęs šito ir neklausė“, – paprieštaravo vaikinukas.

– Laimingas jūs žmogus.

– Ko gero. Nebūtų priėmė institutą, gal seniai kariuomenėje būtų nugalabiję. Ten tokie kaip aš nelabai pritapdavo...

Ekskursas po likimo vingius, žinoma, įdomu, tačiau ne mažiau įdomu naujausi darbai, tai, kad jau koks pusmetis R. Dichavičius perėjęs prie grynai klasiškos tapybos. Triptikas jau dabar daro išpūdį, tačiau dailininkas sako, jog „čia pereita tik du kartus“, o bus mažiausiai trys sluoksniai, kaip tiksliai atrodys, kol kas tik spėjās. Gal prieš porą metų gimusi toji idėja: kosminė erdvė, galaktika kaip chaosas, o pro jį prasišviečiantis ornamentas – jau sistema, rit-

Atkelta iš 2 psl.

miškai besikartojanti. Yra tame kosmose ir antikinės kameros, ir pirmaradė negyva gamta, ir moteris kaip individo simbolis, ir architektūros skliautai – kūrybos ženklas, ir tikros gėlės...

Kodėl perėjęs prie grynosios tapybos? Daug metų dirbant leidykloje, redakcijoje atsirado ne tik didelė pauzė, tolimesnė spalvos, bet ir nuolatinis spalvos alkis. Be to, ir fototapyba priartino prie šito.

R. Dichavičius – fotografas šiuo metu lyg ir pritilęs. „Atokvėpis“, – šypsosi menininkas, pridurdamas, jog iš tikrųjų jo stalčiuose yra sukaupta tiek niekam nematytų negatyvų, kad jiems apdoroti neužteks viso likusio jo gyvenimo. Žadąs ir autorinę knygą parengti, gal ir dvi. Ne, ne „Žiedų“ variantas tai būtų, bet irgi jaunystė, grynai formų žaismas. „Lemia vis dėlto forma, gryna plastika. Ne kas, bet kaip...“, – sako R. Dichavičius. Na, o kitoje, matyt, dominuotų dailininkų aplinka. „Kiekvienas dailininkas – ne tradicinio sukirpimo, nestereotipinio mąstymo žmogus, jam visai kita vertybių skalė. O įdomiausia man tai, kas supa dailininką“, – prisipažįsta R. Dichavičius. Toji idėja – fotografuoti dailininkų dirbtuves – jau įpusėta, ir žmona Valerija čia nemažai prisidėjusi. Yra jau kelios dėžės negatyvų iš Kmieliausko, Smilingio, D. Tarabildienės, Jokūbonio, daugelio kitų kūrybinės aplinkos. „Susidaro lyg fonas, lyg pjūvis laiko tėkmėj. Kai kur už jo jau kelios dailininkų kartos, pavyzdžiui, Tarabildos, – dailininkas neslepia, jog kolegų „kūrybinis šiukšlynas“ – kažkur rastas keistas augalas ar šaka, senutėlis, nutrupėjęs daiktas ir panašiai jam nepalyginamai mielesni už miesčio spintelę po stiklu sustatytą porcelianą. To sumanymo pagrindinė mintis: „Anapus paveikslų“.

O apskritai R. Dichavičius save laiko dailininku-knygininku. Knyga jam – lyg ikona. Beveik visą savo kapitalą, kokį buvo sukaupęs, sukiojo į knygas. Pats yra apipavidalinęs kelis šimtus, iliustravęs gal trisdešimt knygų. Tačiau tokių, kurias sveičiui galėtų parodyti, sako, yra vos kelios. „Vien prisiminimas, kaip jos atsirado, sukelia keistas emocijas“, – sako dailininkas, matyt, nebe pirmą sykį apgailestaudamas, jog neregistravo anuomet susidūrimų su Glavlitu – sovietmečio cenzūros įstaiga, kontroliavusia visas kultūrinio gyvenimo sritis. „Būtų fantastinė ‘absurdo knyga’, – įsitikinęs. Kelis „perliukus“ papasakoja ir man.

Vieną dieną buvo liepta supjaustyti visą knygos tiražą. Dėl viršelio, ant kurio puikavosi lietuviškos tautiniai drabužiai ir gintaro karoliai. Kodėl? Kažkam pasirodė, kad lietuviškas liūdnas veidas, lyg ir ašaros akyse. Tai buvo katalogas lietuvių parodai Olandijoje. Jau ir Glavlitas buvo praleidęs. Tačiau tuomet buvo dedami du antspaudai: „Leidžiama spausdinti“ ir „Leidžiama platinti“. Vietoj antrojo antspaudėlio laukė vizitas į cėka (negyvenusiems anoje santvarkoje dera paaiškinti – į komunistų partijos centro komitetą). Muštis į krūtinę ir rašyti pasiaiškinimus teko direktoriui, vyr. redaktoriui, meniniam redaktoriui, knygos redaktoriui, dailininkui. R. Dichavičius parašė: „Jos veidas ne liūdnas, bet susimąstęs“. Antrojo cėka sekretoriaus atsakymas buvo: „Graždanin chudožnik, zapomni, – dumajemy, a jie nado radovatsia i eto dolžno otobrazatsia na jiejoe lice!“

Jau nemažai metų ruošiasi kurti drobę Vytautui Mačerniui. Turi koki

dešimt eskizų padaręs. Žavi, nepaprastai žavi jį toji asmenybė. Turėtų būti angelas ir dokumentinis tikrumas su apibendrintu simboliniu įvaizdžiu. R. Dichavičius sako, kad peršauta širdim angelas turėtų būti lyg aisbergas. Viršuje tik tiek, kiek V. Mačernis spėjo padaryti. Visa kita – nugrimzdę į bedugnę, begalybę, nebūtį. Kažkokie klotai – lyg nuskendę miestai, lyg galaktikos... Ir linija – kraujo linija... Bus ir V. Mačernio portretas, o virš jo galvos lyg karūna, vyšnios šakelė su paukšteliu. Tai neišgalvota: poetui skeveldra pataikė į pakaušį, išėjo per akį ir nukirto vyšnios šakelę su paukšteliu, kuri įkrito į vežimą.

Dailininkas pasakoja apie tai labai jaudindamasis. Sako, nuo to laiko, kai prasidėjo skerdynės Čėčėnijoje, negalįs nei ramiai miegoti, nei dirbti.

– Gėda būti, gėda gyventi šitam laike... O pasaulis tyli... Aš nebeturiu savyje atramos taškų, man nebeaišku, už ko laikytis... Mes praradome visus humanizmo, moralės, užuojautos, abipusio supratimo kriterijus... Kažkada gi filmus statėm skambiais pavadinimais „Tas saldus žodis – Laisvė“, o ir dabar už tą saldų žodį begaliniai brangią kainą moka mažytė išdidi tauta. Kažkada Dostojevskis abejojo, ar galima nusipirkti laimę už nekalto kūdikio ašarą, bet, pasirodo, šiandien bandoma tą amžiną mirazą – išsvajotą Laimę įsigyti, paaukojus ant karinės ugnies aukuro visą tautą – visų pasaulio tautų akivaizdoje. Gal ir ten šią akimirką žūsta koks Mačernis?.. – kalba ir kalba dailininkas apie žudomą prigimtine žmogaus kūrybinę potencialą.

Pastarasis dešimtmetis – vėl nauji iššūkiai R. Dichavičiaus kūrybinėje biografijoje. Tai – ypatingo leidinio „LAISVĖS PAŽENKLINTI. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“ gimimo metai. Net trys knygos, kurių kiekvienoje po keturis šimtus puslapių, įteiktos skaitytojams. Pirmasis tomas – 2012, antrasis – 2013, trečiasis – 2019 metais. Užbaigus šią didelį darbą, pastarasis pristatytas šių metų vasario 15-ąją Lietuvos Respublikos Seime.

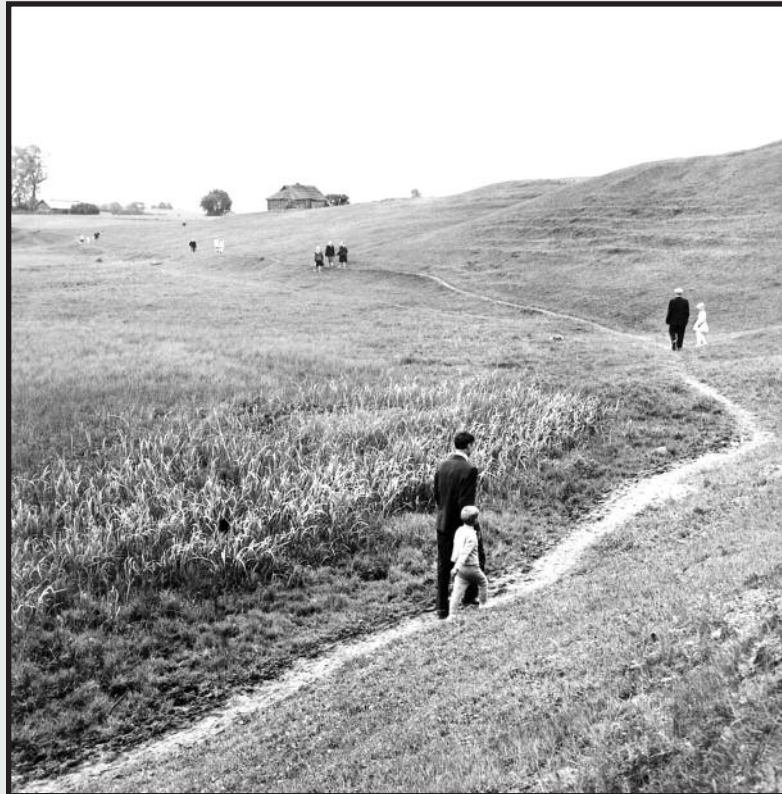
Pirmajame tome pažymėta: „Albumas skirtas Lietuvos dailininkams, savo kūryba prisidėjusiems prie Lietuvos valstybingumo įtvirtinimo, su kūrusiems Laisvės „rūbą“ ir juo paženklinusiems atkurta Lietuvos valstybę. Tas „rūbas“ – tai simboliai ir raiškūs, prasmingi valstybingumo ženklai, heraldika, ordina ir medaliai, pinigai ir monetos, paminklai, savarankiški visų žanrų meno kūriniai ir leidiniai, atskleidžiantys tautos savastį, jos istoriją, kalbą ir kultūrą.“

Antrasis tomas tam tikra prasme pratęsia pirmajame pradėtą supažindinimą su menininkais, įrodžiusiais savo darbais, kad „nacionalinis savitumas nėra tik praeitis, bet ir kūrybinė projekcija į ateitį, naujų formų paieška“.

Trečiajame tome pristatyti 84 autoriai, atstovaujantys įvairius dailės žanrus. 440 puslapių leidinyje – per pusantro tūkstančio iliustracijų.

Tai – ilgai ruoštos ir labai daug įdirbio pareikalavusios knygos. Jos – kaip patvirtinimas, kiek daug talentingų, aktyviai kuriančių žmonių vėl nepriklausomoje Lietuvoje. Tik toks atkaklus menininkas kaip R. Dichavičius galėjo pasiryžti tokiam iššūkiui.

Pabaiga

Algimantas Kunčius. Sekmadieniai, 1968–1985

VYTAUTAS MAČERNIS Pavasario sonetai

1

Dideli ir monotoniški, ir abejingi
Upių vandenys tekėjimu masyvišku, plačiu
Liejasi per lygumas. Nuo jų šnerėjimo sultingo
Svaigsta žemė lyg moteris nuo mylimojo kuždesių.

Ir jos įščius, juodas, supelijęs, išdraskytas,
Susimaišo su derlingu, atneštu dumblyu;
O paskui ateina šiltas, ūkanotas rytas,
Ir iš vandenų ir žemės dulkių sumišų

Gimsta vėl Pavasaris. Gražus kaip Dievas jaunas:
Jojo kūną pirmas kvepiantis lietus nuplauna
Ir pribarsto plaukus vos pražydusių žiedų.

Užsimetęs ant pečių plačiųjų skraistę žalią,
Eina jis per žemę. Jam žaibai nušviečia kelią,
Naktimis nupuldami iš debesų juodų.

Šarnelė, 1944.IV.14

3

Praeinančiam pasaulyje praeisiu,
Kasdien suduždamas, bet išdidus:
Mylėdamas skurdžiosios žemės vaisių
Ir moteris, ir saulę, ir sapnus.

Kaip svečias, pakviestas į šventę šviesią,
Aš paragausiu, vynas ar svaigus,
Aš tik gėlių spalvom pasigėrėsiu,
Savin giliai įkvėpsiu jų kvapus;

Ir mylimos nerūpestingą veidą
Lengvai palietęs pirštais virpančiais,
Triukšmingai muzikai aplinkui aidint

Ir atsiveikinęs mostu tik su svečiais,
Palikęs žiburius toliau jų šventei degti,
Išeisiu vienišas į amžinąją naktį.

Šarnelė, 1944.IV.20

„Poezijos pavasaris“ – ir toks pat, ir kaskart vis kitoks

Šių metų Maironio premijos laureatas – Marius Burokas

Algis Vaškevičius

Kaip ir kasmet gegužę, per patį sodų žydėjimą per Lietuvą skamba „Poezijos pavasario“ renginiai. Ir ne tik per Lietuvą – pastaraisiais metais šio vienintelio tokio poezijos festivalio, kuris šiemet surengtas jau 55-ąjį kartą geografija labai išsiplėtė – tad lietuviška poezija skambėjo ir Rusijos Federacijoje, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Lenkijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Šveicarijoje. Į Lietuvą kasmet atvyksta ir būrys poetų iš kitų šalių – ne išimtis buvo ir šie metai.

Per dvi savaites – 142 renginiai

Manau, ne vieną svečią stebina, kokia populiarī čia poezija, jei per dvi savaites surengti 142 renginiai, apėmę ir didesnius miestus, ir kaimelius, o visa tai tęsiasi šitiek metų. Poezija gyva, ji reikalinga, jos knygos, nors ir nedideliais tiražais išleistos suranda savo skaitytojus. Tą turbūt pasakytų ir per metus daugiausia – net 11 poezijos knygų išleidusi nedidelė 2010 metais įsteigta „Kauko laiptų“ leidykla ir jos vadovas poetas Viktoras Rudžianskas.

„Poezijos pavasari“ kasmet organizuoja Lietuvos rašytojų sąjunga ir Rašytojų klubas, jame savo kūrybą skaito Lietuvos ir užsienio poetai, dalyvauja aktoriai, dainininkai, muzikantai, dailininkai. Turint prieš akis daug lapų užimančią programą, net sunku įsivaizduoti, kiek žmonių visa tai rengia ir koordinuoja – juk šiemet 28 poetų, vertėjų, literatūros kritikų, festivalio svečių, aktorių, muzikų grupės vyko pas tuos, kurie neabejingi poetiniam žodžiui.

Pirmasis poezijos festivalis buvo surengtas 1965 metais Palemone, kai buvo minimos poetės Salomėjos Nėries 20-osios mirties metinės. Pirmojo poezijos pavasario iniciatorius ir pirmasis laureatas – Justinas Marcinkevičius, o šio renginio simbolis – Stasio Krasausko „poezijos paukštė“.

Pagal tradiciją festivalio išvakarėse išleidžiamas naujų eilėraščių, poezijos vertimų ir esė apie literatūrą almanachas „Poezijos pavasaris“. Šiemet beveik 300 puslapių leidinį ir kompaktinę plokštelę sudarė Elžbieta Banytė, Marius Burokas, Viktoras Rudžianskas ir Auđinga Peluritytė, o „Poezijos pavasario“ svečių kūrybą iš užsienio šalių atrinko

Vytas Dekšnys. Turbūt ne vienas savo namų bibliotekėse dar turi ankstesnių metų almanachų, išmargintų poetų autografais. Tai puikus liudijimas apie bėgantį laiką ir poetinio žodžio nemarumą.

Įteiktos įvairios premijos kūrėjams

Šiemet 15 dienų trukęs „Poezijos pavasaris“ prasidėjo Vilniaus mažajame teatre, Nacionaliniame Kauno dramos teatre ir Vienos galerijoje „Improper Walls“. Daugybėje renginių buvo galima susitikti su įvairių šalių žymiausiais poetais, dalyvauti konferencijose, spektakliuose, skaitymuose, koncertuose bei parodose.

Dar prieš festivalį jo organizatoriai paskelbė, kad laureatu šiemet tapo poetas ir vertėjas Marius Burokas, kuriam Maironio premija paskirta už eilėraščių rinkinį „Svaraus buvimo“. Festivalyje taip pat buvo įteiktos Dionizo Poškos, Salomėjos Nėries, Jono Aisčio, Zigmo Gėlės premijos, Vilniaus miesto mero premija ir „Poezijos pavasario“ rengėjų premija už geriausią knygą vaikams. Be premijų, kūrėjai buvo apdovanoti įvairiais prizais – už eseistiką, už lietuvių ir už pasaulio poezijos vertimus bei už literatūros sklaidą.

Vilniaus rotušėje sostinės meras Remigijus Šimašius apdovanojo tarptautinio festivalio laureatą poetą Artūrą Valionį – už knygas „Iš natų“ ir „π-moll“, aktyvią kultūrinę veiklą, poeziją muzikoje kūrėjui atiteko 2 tūkstančių eurų premija. Poetas yra išleides penkias poezijos knygas, jis dalyvauja įvairiuose poezijos festivaliuose ir renginiuose, o jo kūryba išversta į anglų, švedų, lenkų, latvių, latgalių, makedonų, katalonų, slovenų kalbas.

Laimono Noreikos vardo apdovanojimas šiemet skirtas geriausiam festivalio „Poezijos pavasaris“ aktoriui skaitovui Dainiui Svobonui už programas „Taip, Donelaiti. Keturi pamokslai“ ir „Taip niekas tavęs nemylės“. Apdovanojimas pavadintas L. Noreikos vardu, nes daugiau kaip prieš 40 metų Laimonas Noreika tapo pirmuoju geriausiu aktoriumi skaitovu.

Poezija skambėjo ir Tolminkiemyje

Vilniuje gimęs ir augęs aktorius mielai dalyvauja įvairiuose poetų ir kūrėjų renginiuose kaip skaitovas. Minint K. Donelaičio 300-ąsias gimimo metines, drauge su Kauno valstybiniu choru Dainius Svobonas apvažiavo beveik visą Lietuvą, atlikdamas kompoziciją „Taip, Donelaiti. Keturi pamokslai“. Sėkmingas bendradarbiavimas paskatino ir tolimes-

Padėka ilgametei Maironio muziejaus vadovei A. Ruseckaitėi. A. Vaškevičiaus nuotraukos

nę bendrystę – taip gimė Lietuvos šimtmečiui dedikuota programa „Taip niekas tavęs nemylės“, applančiusi nemažai miestų ir miestelių.

Jau ne vienerius metus „Poezijos pavasario“ renginiai aplanko ir K. Donelaičio memorialinį muziejų Tolminkiemyje. Šiemet čia taip pat vyko gražus renginys, kuriame dalyvavo ir grupelė Lietuvos poetų, ir Karaliaučiaus krašto kūrėjų. Nors dėl įvairių biurokratinių kliūčių, sudėtingo vizų gavimo į renginį neatvysta tiek žmonių, kiek norėtų, svarbu, kad poetinis žodis Tolminkiemyje yra gyvas.

Tai, kad K. Donelaičio „Metai“ nepaseno ir reikalingi, įrodo ir paskutinį gegužės šeštadienį Paryžiuje surengtas „Metų“ vertimo į prancūzų kalbą pristatymas, kuriame dalyvavo kūrinių vertėja Ka-

Poezijos mėlėtojai muziejaus kiemyje

rolina Masiulytė-Paliulienė, poeto kūrybą taip pat skaitė aktorius, garsaus lietuvių išeivijos skulptoriaus Antano Mončio sūnus Jean-Christophe Moncys.

Laureatas – ir poetas, ir vertėjas

55-ojo Tarptautinio poezijos festivalio „Poezijos pavasaris“ laureatu tapo poetas, vertėjas M. Burokas už eilėraščių knygą „Svaraus buvimo“. Ši 3 tūkstančių eurų premija skiriama už geriausią naują poezijos knygą, išleistą per praėjusius kalendorinius metus. Rašytojų sąjunga apdovanojimui šiemet pasiūlė penkis autorius: M. Buroką (už knygą „Svaraus buvimo“), Vytautą Kaziulį („Alyvmedžiai“), Giedrę Kazlauskaitę („Gintaro kambarys“), Mindaugą Nastaravičių („Bendratis“), Dovilę Zelčiūtę („Prieglaudų miestai“). M. Buroko rinkinys, išleistas Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos, komisijai pasirodė vertčiausias „Poezijos pavasario“ laurų.

M. Burokas – poetas, vertėjas, literatūros apžvalgininkas, „Vilnius Review“ vyriausiasis redaktorius. Jis išleides poezijos knygas „Ideogramos“ (1999), „Būsenos“ (2005), „Išmokau nebūti“ (2011). M. Burokas jau anksčiau yra apdovanotas Jaunojo jotvingio premija, LR ministerijos premija už publicistinius kūrinius (2011), Antano Miškinio literatūrine premija (2012), Poezijos pavasario premija už užsienio poezijos vertimą į lietuvių kalbą ir Vilniaus knygų festivalio premija „Naujasis knygnešys“ (2013), Vilniaus mero premija už poeziją apie Vilnių (2016), Vytauto Kubiliaus vardo premija (2018).

Poetas yra išvertęs Charleso Bukowskio, Hunterio S. Thompsono, Samuelio Becketto, Howardo Phillipso Lovecrafto, Alleno Ginsbergo kitų JAV, Kanados, Australijos rašytojų poeziją.

Taip dabar atrodo senolis Stelmužės ąžuolas

Dusetų simbolis – medinis arkliukas.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Įspūdingiausių Lietuvos medžių takais

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Šiemet Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba visą vasarą kviečia lankyti įspūdingiausius saugomus Lietuvos medžius. Jų įvairiuose regioniniuose ar nacionaliniuose parkuose, miškų urėdijose atrinkta 25. Vien saugotinų ąžuolų yra maždaug 500, iš jų 200 yra valstybės ar savivaldybių saugomi. Ši akcija sumanyta ne tik dėl asmenukų ir prizų. Pirmiausia labai sveika pabūti gamtoje, pažindintis ne tik su egzotiškų šalių gamta, o ir su mūsų šalies gamtos kampeliais, juos pamilti, tausoti.

Medis, laistytas krauju. Pakeliui, arčiausiai Vilniaus, Glitiškių kaime, rytiniame Širvio ežero krante – Glitiškių ąžuolas, pirmas pagal aukštį (24 m), trečias pagal storį. Glitiškių dvaro teritorijoje slėpėsi 1863 m. sukilėliai, medis laistytas krauju, matęs masines 1944 m. žudynes (Lietuvos policininkų ir Armijos Krajovos susirėmimai).

Gražiausias lankytojų centras. Dusetos pasitinka šiaudiniu arkliuku kryžkelėje ir žydinčiomis obelimis prie namų. Užsukame į Sartų regioninio parko lankytojų centrą, mus pasitinka gidas Rimvydas. Čia viskas – apie unikalų šakotą Sartų ežerą. Jo apylinkės yra garsių žmonių tėviškė: Pažiegės kaime gimė kalbininkas K. Būga, Gipėnuose prabėgo poetas A. Vienažindžio vaikystė ir jaunystė, Rokėnuose

gimė kompozitorius J. Gruodis, Padustėlyje – poetas P. Širvys. Čia – viskas apie nuo akmens amžiaus gyvenusią baltų gentį – sėlius. Dumblynėje, Sartų ežero saloje, atsitiktinai rastas XI–XII a. moters papuošalų lobis, jis buvęs suvyniotas į audeklą, dabar eksponuojamas po stiklu (gintaro ir stiklo karoliai, žvangučiai, įvijos, kt.), rodomi medžioklės ir žemdirbystės įrankiai (akmens kirvukai, antgaliai), išlikusios naginės (apavas). Čia gali rasti informacijos apie Sartų ežero ir jo apylinkių piliakalnių, florą ir fauną, architektūros paminklus, pvz., Bobriškio cerkvę, pirmuosius sentikių maldos namus Lietuvoje, kurie šiemet jau sutvarkyti, cerkvę veikianti, ypatingomis progomis čia atvažiuoja tuoktis ar krikštintis ir iš toliau, nes vietinių sentikių nėra daug. Ne mažiau dėmesio verta Antazavės bažnyčia, ištašyta be vieno vinies.

Dusetos – menininkų rojus. Skubame nušienautomis Sartų ežero pakrantėmis – debesys primena genijų paveikslus. Ne veltui čia „nusėdo“ daugybė Lietuvos menininkų, tarp jų – ir Šarūnas Sauka su šeima: žmona menininke Nomeda, vaikais, irgi menininkais. Beje, jis kaip gyvas eksponatas pražingsniuoja iš vaistinės su maišeliu į Dusetų galeriją, kur tądien buvo keičiama ekspozicija, o išvakarėse ta galerija buvo pripažinta **Geriausiu antrosios kategorijos kultūros centru Lietuvoje**. Dusetų skulptūros parkas vis papildomas naujais eksponatais. Jame – tarp daugybės kitų – ir Mykolo Sūkio skulptūra *Moteris, Gintaro ir Kristijono Mikolaičių Vėjų sala*, Eugenijaus Raugo *Legenda X*, Romualdo Pučekio *Banga*, naujausia – Kęstučio Musteikio *Veidu į pievą*.

Mūsų tikslas – Dusetų vinkšna. Ji paskelbta saugoma ne taip seniai – tik prieš porą metų. Auga beveik miesto centre, tarp ežero ir skulptūrų parko. Prieti gali mediniu liepteliu, nes vieta čia pelkėta. Ją galima paliesti, rieves apkabinti (beveik aštuonių metrų drūtumo), tokia aukšta (per 27 m), net svaigsta galva. Guobinių šeimos, atspari vėjams ir šalčiui,

užtvindymams, nereikli šviesai, tačiau labai tvirta, mediena beveik prilįgsta ąžuolui. Kaip ją atskirti nuo guobos? Vinkšnos vaisiai blakstienoti, ant ilgų kotelių, o guobos – pliki, trumpakočiai. Be to, jos lapai švelnūs, o guobos – labai šiurkštūs, su trisakiais viršūnėmis.

Tūkstantmetis gamtos stebuklas. Pro rapsų ir pieinių laukų geltonį važiuojame toliau. 40 km nuo Dusetų – Stelmužė (*Stela muiža* latviškai – žvaigždės

Glitiškių ąžuolas prie Glitiškių dvaro

Algirdo Gaižausko „Vėjas“

dvaras). Stelmužės ąžuolas – trečias seniausias Europoje, seniausias Lietuvoje, manoma, jam pusantro, o gal du tūkstančiai metų. Mažiausiai devynių vyrų reikia, kad jį apglėbtų (trylika metrų storumo prie žemės), išaugęs iki 23 metrų. Čia medžiodavo Lietuvos kunigaikščiai, buvo deginami aukurai, aukojama dievams, manoma, urvai veda į požeminį pasaulį, kur paslėptas lobis. Čia užklysdavo kryžiuočių, kalavijuočių riteriai, švedų kariai, o jo drevėje rasti žmogaus griaučiai ir Napoleono kario šautuvas (turbūt čia slėpėsi bėgdamas iš Rusijos). Stelmužės ąžuolas paramstytas, saugomas nuo 1960 m. Senolis nėra amžinas (viskas gamtoje auga, klesti ir miršta), tačiau šakos žaliuoja, prieš penkerius metus atrodė kur kas prasčiau nei dabar (buvo apmūrytas, apkaltas), o medžiui reikalingas vėdinimas, kad neišsimestų puvinys. Medžių daktarai – arboristai juos prižiūri.

Nukelta į 8 psl.

VIDAS MORKŪNAS

PAKELEIVINGŲ STOTYS

Novelės

*** / *bedalės*

Detales pučiamiesiems instrumentams gaminančioje įmonėje Elvyra S. trisdešimt metų vedė rytinę mankštą. Visą tą laiką ji taikė savitą metodiką, turėjusią šioje srityje nuskambėti nauju žodžiu, nulemti radikalų perversmą. Tiesa, Elvyra S. nežinojo, ar kas nors jos patirtimi naudojasi, mat išleisti seniai parašyto mankštos vadovėlio vis nepavykdavo. Jos mankštinami gamyklos darbuotojai nesikraipė ir nesirąžė, netūpčiojo ir nešokčiojo, oi ne! Tokia primityvi išraiška būtų nederėjusi su Elvyros S. kaip menininkės ambicijomis, žeidusi kūrėjos orumą. Kiekvieną rytą, be ketvirčio aštuonios, detalių pučiamiesiems instrumentams gamintojai rinkdavosi įmonės aktų salėje ir, prieš pradėdami darbą, penkiolika minučių vaidindavo elnius. Kinkuodavo slidžiu parketu, kraipydami užpakalius, iškėlė virš galvų sukryžiuotas rankas išskėstais pirštais. Elvyra S. dar pačią pirmą darbo dieną suvokė, kad jai prilygstančių mokinių šiame kolektyve išsiugdyti nepavyks. Deja, nuogaštavimai pasitvirtino. Per tris dešimtmečius gamykloje pasikeitė galybė kadru, bet toje gausioje per Elvyros S. rankas perėjusioje minioje pasitaikė vos vienas kitas gabesnis mankštai darbuotojas. Liežuvėlius valtornoms jie gal ir liedavo tobulai, bet kaip elniai būdavo niekam tikę. Atrodė, kad dirbti įmonėn ateina išvien nedvasingi kerėplos, tikrų tikriausi stuobriai. Ypač skaudžiai Elvyrą S. žeidė jų abejingumas. Kad ir kaip kantriai ji reikalavo įsisąmoninti antuždavinį bei aktyvaus veiksmo liniją, tiems slunkiems buvo nė motais. Bėgo metai, keitėsi darbuotojai, tik ne maštasena: kaip nors prastumti tas penkiolika mankštos minučių ir, prieš imantis pūstukų, vožtuvų ar vamzdžių, dar suspėti parūkyti. Kuo uoliau pati Elvyra S. gilinosi į elnio psichologiją, fiziologiją, elgseną, anatomiją, trokšdama perteikti žinias kolektyvui (mat buvo įsitikinusi: tik žinodamas, iš kio miško elniai kilę, kokio yra amžiaus, ką neseniai rupšnojo, kiek rujų patyrę, kokiomis ligomis sirgę ir panašiai, žmogus gali autentiškai atkartoti šio elegantiško žvėries judesius), taigi, kuo giliau į elnio būtį ji skverbėsi, tuo atviriau ir įžūliau instrumentų detalių gamintojai ignoravo jos pastangas. Tos kreivos šypsenėlės, tas nuobodis veiduose, tas nerangus plumpsnėjimas Elvyrą S. tiesiog gniuždė. Ji skausmingai suvokė gražiausius gyvenimo metus naiviai paaukojusi genialiam sumanymui, kuris tiems Dievo nuskriaustiems klumpiams buvo neįkandamas. Ak, jei kitados nebūtų išėjusi iš gerokai perspektyvesnės tinklėlius teniso raketėms gaminančios įmonės. Juk visi įkalbinėjo ją pasilikti... Ak...

Rimaldas Vikšraitis. Farmstead children

Žmogiškasis veiksnys detales pučiamiesiems instrumentams gaminančioje įmonėje buvo labai svarbus. Išdirbio rekordininkai atsidurdavo Šlovės galerijoje, užtarnauto poilsio išeinantys veteranai būdavo pagerbiami Varinės tonacijos statulėlėmis, šį pasaulį apleidę kolektyvo nariai – iškilmingai apraudami.

Persirengusi sportiškai, Elvyra S. pro tarnybines duris įžengė į neaukštą aktų salės scenelę ir nustėro. Ties galine pakylės siena kabojo du didžiuliai iš faneros išpjauti skaitmenys: 3 ir 0. Kruopščiai apklijuoti įvairiaspalvėmis kalėdinių žaisliukų duženomis, trejetas ir nulis gražiai žybciojo pro seniai nevalytus salės langus krantinčiuose saulės spinduliuose. Pasi-mankštinti – pirmą kartą per tris Elvyros S. darbo dešimtmečius – buvo susirinkę visas kolektyvas, nuo budėtojos iki direktoriaus. Visi vilkėjo naujutėlius pilkus chalatus, visiems ant galvų stirksojo šia proga iš porolono padaryti ragai. Gamyklos atstovės spaudai iš anksto pamokyti elniai sutartinai užbaubė ir, prilaikydami svyruojančius, vos tesilaikančius ragus,

nė neraginami suskato mankštintis. Elvyra S. susigraudino.

*** / *nedegto molio*

Vėžys – tokia jo pravardė – dairėsi po namus. Pyktis šįsyk kažkodėl kilo sprandu. Parduoti čia nebebuvo ko. Kam išsiūlysi išklibusią medinę lovą trandžių pagrauztomis kojomis ar ne kartą drėkusį ploną, dar ir įdubusį čiužinį? Ar vienintelę taburetę – tokį pat kledarą kaip gultas ir stalas. Net dulkių, ir tų namuose nebuvo. Pasiemyje, kur kadaise stovėta spintos, ant prityptų grindų be poros lentų tamsavo keturios žymės. Vėžiui žūtūtinai reikėjo ką nors parduoti. Antraip teks vogti. Jis priėjo prie lango, apžiūrėjo rėmą. Vidinius stiklus buvo išnešęs dar aną rudenį. Ne, žiemą. Et, koks skirtumas! Suskaičiavo negyvas muses tarplangyje. Septyniolika. Perėjo į apytuštę virtuvėlę – dažų nuobiros ant grindų po aptriušusia spintele, nuo sienos, kur anksčiau būta dujinės viryklės, atsiknoję skarmalais užkamšyti vamzdžiai. Tuščias aliejaus

butelis ant palangės. Musės lan-ge sukritusios į geltoną vatą. Butelyje – įklampusios skretaluose lyg gintare. Neišbyrėjo net pakračius. Taigi, ten septyniolika, čia – šešios. Kad taip pardu-vus kokiam žvejui – bent po kapeiką už vieną... Sulig ta mintimi Vėžys kone pravirko. Vos nušlempinęs iki lovos susirietė ant dėmėto čiužinio. Niko iki šiol dar niekad nepatirtas graudulys, spaudė kažin koks slogumas, gerklėje strigo glitus gumulas. Atremtas į sieną ant grindų stovėjo nedidelis stačiakampis veidrodinis, lyg raupsais aptekęs tamsrudžiais šlakais. Vinies, ant kurios jis pirmiau kabojo, syki pri-reikė kamščiui pradurti, vėliau ji pasimetė. Vėžys užsimerkė – kad tik nesusmėžuotų apsususiame stikle jo veidas su buka glumo išraiška: plokščias, plačiai įstatytomis akimis, nubertas mažutyčiais raudonais spuogeliais.

Kas dedasi, jis nesusivokė. Nebuvo šalia žmogaus, kuris paaiškintų, kad absurdiška mintis parduoti nugaišusias muses vos neatskleidė Vėžiui jo gyvenimo bergždumo, gyvenimo kaip kaleidoskopo, kurio vamzdyje – suk nesukęs – amžiais sukrinta vis ta pati mozaika. Amžiais ta pati draugija – bulvianosės būtybės moteriškais ir vyriškais vardais, amžiais tas pats kapeikų skaičiavimas, amžiais tas pats alkis, tas pats troškulys, tas pats neaiškus paros metas...

Šmėstelėjo kažkur jo sąmonės pakrašteliuose ta savivokos galimybė ir išblėso. Veikia ir graudulys atlėgo.

*** / *beginkliai*

Iš pradžių Sigučiuui laukti antrame universalinės aukšte prie laiptų patiko. Mama pastatė jį priešais žaislų skyrių, prisakė stovėti kaip įkastam ir pažadėjo grįžti po penkiolikos minučių. Sigutis kaippat susigalvojo pramogą. Stebėjo visomis kryptimis zujančius žmones ir spėliojo kai kurių vardus. Bet patikrinti, ar tie spėjimai teisingi, nebuvo kaip, tad žaidimas berniukui veikiai pabodo. Jis išsiū-rėjo į šviesų lopa, pro didžiulius langus plieskiančios saulės paklotą ant grindų. Kai ant to patiesalo užžengdavo koks pirkėjas, apie kojas jam sukildavo sidabrinių dulkių sūkurių. Dešiniau buvo laikrodžių skyrius, bet žaislai priešais Sigučiuui rūpėjo labiau. Retkartėmis iš skyriaus, nešini-ką tik išigytu turtu, oriai išeidavo vaikai. Kiti, kad ir kaip tąsydavo tėvus už rankų, kad ir kaip zurzdavo ar net trypdavo kojomis, į išsvajotą lobyną nepatekdavo. Pirmiesiems Sigutis šiek tiek – tik vos vos – pavydėjo, o tų kitų elgesys jį erzino.

Kai jam pirmą kartą suvirpėjo apatinė lūpa, saulės lopas ant grindų buvo susitraukęs perpus. Lyg tyčia priešais dar sustojo mažė – kokių ketverių mergytė – ir įniko, krapštydama nosį, įkyriai į Sigutį žiopsoti. Jis kone

Nukelta į 7 psl.

Atkelta iš 6 psl.

iki kraujo prisikando lūpa. Vis dėlto daug skaudžiau kando vaikiška neviltilis. Galų gale prie mergaitės prišoko mama, ir jodvi nuėjo savais keliais.

Teirautis žmonių, kiek praėjo minučių, berniukas nedarė. Priešingai, netgi bijojo, kad kas jo neužkalbintų. Sigučiuui atrodė, kad visi suaugusieji mato, kaip jis varvina seilę, uosdamas pirmame aukšte, prie laiptų, įsikūrusios cukrainės kvapus; kaip spaudžia kelius, kad neištiktų bėda; kaip pasiilgęs mamos...

Nei sidabrinės dulkelės jau visiškai susitraukusiame šviesos lope, nei svetimi žaislai vaikui neberūpėjo. Jis patyliukais išvardijo visas išdaigas, kokios tik atėjo į galvą, sumanė priesaiką ir mintyse aistringai prisizadėjo niekada nieko neiškrėsti. Paskui sugalvojo begalę gerų darbų, kitą priesaiką ir pasižadėjo amžinai jos laikytis – kad tik mama...

Už didžiulį langų jau žiebėsi miesto žiburiai, kai žaislų ir laikrodžių pardavėjos pastebėjo prie durų mindžikuojant išsigandusį, apsišlapinusių ber-

šiai mėgėjų pasimankštinti reikmenys. Riogsojo neaiškios paskirties metaliniai griozdai – tokių miestelio vyrai nė penkiese nebūtų pakėlę. Toji menkai apšviesta geležinė rintis dažnam įvadydavo pagarbios baimės. Pats Abstraktas pastrykčiodavo aplink svečią, draugiškai jį kumščiuodamas, ir galiausiai išlardavo:

– Bliacha, nēr su kuom čia ant sparingo paeit!
Tada sandėliuką dėl visa ko skubiai užrakindavo.

Tą pasakymą jau visi žinojo, bet vis tiek rinkdavosi pasižiūrėti sunkumų kolekcijos. Blausiai žvilgančios geležies ir rūdžių grožio niekas, žinoma, neįžvelgė. Eidavo iš smalsumo ir pagarbos neregėtam galiūnui.

*** / ankstyvosios

Laukdamas žalios Rimaldas G. stebėjo automobilių ratų plūkiama purvo ornamentus. Štai pralėkė pilka mazda, ir konfigūracija vėl persimainė. Ri-

*** / degto molio

Kilimo kraštą jie tyčia atvertė. Patogumų Edmutis buvo nenusipelnęs. Svetainėje padvelkė susigulėjusiomis dulkėmis. Grindys buvo rusvos.

Jis atsiklaupė, kaip prisakyta, tarpduryje ir keliaklupstomis beveik guviai nušliūžino per kambarį – iki kampe sėdinčios babytės. Sustojęs prie pat jos – liestis senolei prie kelių kažkodėl pabijojo, – pasilenkė ir, kaip prisakyta, pabučiavo į išdžiūvusią, nugeltusią, gyslotą ranką. Kaip ta šaka muziejuje, gamtos išdaigų kampelyje, pamanė vaikas ir pats šiek tiek susigėdo tokio palyginimo. Į nosį jam patvoskė gižus kvapas. Apsisukęs Edmutis, kaip prisakyta, klūpsčias grįžo į tarpdurį ir vėl nurėpliojo pabučiuoti babytei rankos. Nebe taip guviai. Šliūžčiojant penktą kartą, kryptelėjo girmelė, jau ir šiaip buvai geliantį kelį pervėrė ūmus skausmas. Kad ir kaip berniukas tvardėsi, ropodamas aštuntą kartą, nebeišlaikė – ant grindų paptelėjo išdavikė ašara. Namiškiai stovėjo prieškambaryje, šnekučiavosi. Protarpiais kuris nors primindavo Edmučiui skaičių. Sykį, vėl artindamasis prie babytės, jis dirstelėjo pro langą, į danguje pakibusius debesis, ir pamėgino išivaizduoti, kas dedasi parke, kur apžvalgos ratas, karuselės, lėktuvai, ledai, limonadas... Širdį sugnybė gėla.

Šliūvindamas septynioliktą kartą jis jau šypsojosi. Nors smelkė kelius, sopėjo nugarą, sprandą, nors iš įtarių namiškių žvilgsnių Edmutis nujautė, kad ta šypsena gali brangiai kainuoti. Kuriuo sykiu išgaravo neapykanta, kuriuo – pasiryžimas dar karščiau visus mylėti, kuriuo – keršto aistra, jis nebesupaisė. Kai pasilenkė devynioliktą kartą, babytė staigiai atitraukė ranką. Bausmė jai jau buvo nusibodusi.

*** / bevardės

Nedidelę spintelę po kabykla dengė seniai išaugtas pilkas dukters paltas. Duktė jau kadai kadžios su motina nebegyveno, bet jai buvo maloniai graudu išivaizduoti, esą jos vaikas vis dar čia, jaukiame namų prieglobstyje, apsaugota nuo ištvirkusio pasaulio negandų ir pagundų.

Spintelėje ji laikė tris knygas.

Kaskart subirbus durų skambučiui užsika-bindavo akinius ir, nušlepenusi prie durų, dirstelėdavo pro akutę. Tada iš spintelės po paltu imdavo knygą ir, atsivertusi kur pakliuvo, išsileisdavo viešnią. Vienas ji pasitikdavo su Maironio tomeliu rankose, kitas – su maldaknyge. Trečioji knyga dulkėjo ant lentynėlės neliečiama. Nebeprisireikdavo jau jos.

Tą ketvirtadienį ją iš pat ryto slėgė negera nuojauta, į galvą įkyriai lindo jokių jausmų nekeltantys – lyg svetimi – prisiminimai. Į vakarą ji jau vos pakėlė įtampą. Ilgai sėdėjo prie telefono, bet niekas jos atminties užrašinėje tokio svarbaus skambučio nebuvo vertas. Ant grindjuostės be garso byrėjo šluotelėmis sukabintų perdžiūvusių vaistažolių smiltys. Nei iš šio, nei iš to ji nusprendė parašyti laišką. Vos pradėjus ūmai sučirškė durų skambutis. Ji krūptelėjo, ranka paslydo, ir rai-dė „j“, kurią spėjo išraityti, išėjo panaši į „g“. Pasi-griebusi akinius ji nušlepseno į prieškambarį. Čia tvyrojo apyblanda – lemputė buvo perdegusi gal prieš savaitę, na trūko šiuose namuose vyriškos rankos, oi trūko. Ji pažvelgė pro akutę ir nustėro. Už durų stovėjo išvaizdus senyvas vyriškis su vešliais antakiais. Žilsvi plaukai buvo atšukuoti. Ant smėlinio švarko krūtinės spindėjo daugybė ordinų, margavo apdovanojimų juostelės. Lemputė nykioje, šaltoje daugiaaukščio laiptinėje buvo taip pat senų seniausiai perdegusi, bet svečią apšvietė nežinia iš kur trykštanti šviesa. Drebančia ranka ji sugraibė spintelėje po pilkuoju paltu trečiąją knygą, puikia rusva oda aptrauktą prašmatnų leidinį su išpaustomis auksinėmis raidėmis: MAŽOJI ŽEMĖ. ATGIMIMAS. PLĖŠINIAI. Tirtėdama iš jaudulio nubraukė dulkes. Nejaugi galės paprašyti autografo?! Bet ar išdrįs!?

Giliai įkvėpusi ji atrakino duris. Laiptinės prietemoje stovėjo liesas kaip lenta, blyškiai išgeltes vyras su uniformine miline nudraskytais ar iškarpytais skiriamaisiais ženklais. Išilgai kaktą driekėsi tamsus rėželis, matyt, kadaise dėvėtos skrybėlės arba lobotomijos, o gal ir prarastos aureolės palikta žymė. Viena ranka vyras prilaikė atsineštas medines kopėčias, daugel kartų taškytas baltais dažais. Kopėčių strypai buvo šiurkštūs, šerpetoti, o skersiniai – nuzulinti iki blizgesio. □

Rimaldas Vikšraitis. Children of steading

niuką. Apspitusios suskato kamantinėti, guosti. Sigitis tik mikčiojo, rijo seiles, braukė nuo skruostų ašaras. Kad apsiraminėtų, jam buvo atneštas raudonas pripučiamas drugelis. Viena pardavėja nukubėjo kažkam paskambinti, kitos liko su Sigučiu. Matyt, sergėjo, kad nepaspruktų su visu žaislu.

Vaikas stovėjo kaip įkastas ir vis dar laukė mamos. Nežinojo, kaip žiauriai per tą saulėtą dieną, praleistą prie laikrodžių skyriaus universalinėje, pasikeitė jo gyvenimas.

Raudonąjį drugelį pardavėja netrukus atsiėmė ir, nunešusi į skyrių, numetė prie pripučiamų bičių, krokodilų ir ančiukų.

*** / turtingieji

To blankaus, matinio žvilgesio ir byrančių rūdžių derinys Abstraktą masino. Gražu jam buvo. O vieną saulėtą popietę kad suims gėla, kad nudiegs paširdžius... Matyt, gerokai apdaužyta siela ten ir tūnojo. Nei iš šio, nei iš to suvokė jis niekada nesugebėsiant to metalinio grožio nei nutapyti, nei kitaip apreikšti.

Į miestelį buvo atsikraustęs neseniai, tad pažėlė jį jaukinosi. Pasikvietęs į svečius kokį naują pažįstamą pirmiausiai vedavosi į sandėliuką kieme. Iškabindavo nelabai patikimą spyną, plačiai atlapodavo klibančias, plyšėtas duris. Podėlis buvo užverstas geležimi: prieblandoje dunksojo sunkūs, ap-rūdiję diskai ant nusvidintų, žvilgančių skersinių, krūvos aprintų svarmenų – sunkiaatlečių, o ir

maldui G. iš dešinės mindžikavo mokinukė su geltona kuprine, aplijuota išsišiepusiomis ilgakaklėmis oranžinėmis sraigėmis. Staiga mergaitė, nebelaukusi žalios, šastelėjo į gatvę. Kas jai užėjo? Nesupaisysi. Rimaldas G. dešine ranka nesąmoningai griebė už kuprinės. Nepagriebė. Stabdomą automobilį sumėtė, purvo vėduoklė patiško ant nustėrusių pėsčiųjų. Dunkstelėjo dukart. Mergaitė išlėkė į orą. Įprastai žmogui pamatyti gatvės vaizdo iš tokio aukščio, tokiu kampu neįmanoma. Nepamatė ir mokinukė. Jos akyse praskriejo visas nebūsimas gyvenimas. Pirmoji vyno taurė su plūduriuojančiais kamščio trupiniais, nelaiku atsirišęs nebūsimosio su-tuoktinio batraištis, bjauriai raukšlėtas, iraudęs kūdikio veidelis, begalinė daugybė kvarkiančių ir kudakuojančių paukščių narvuose, veidai sustingę it nuotraukose – kieno jie? Nyki laiptinė žiemą. Nyki laiptinė rudenį. Dėmės ant apmušalų. Apgamai ir dėmės veide. Sauskelnės. Kieno jos? Šaltos, plytelėmis aptaisytos sienos ir grindys. Ant stalų – pailgos kavgės, užklotos balkšvomis marškomis. Krisdama mergaitė galva trenkėsi į murzinai geltoną dėžę su užrašu SMĖLIS ir susmuko prie jos pusiaugula. Nebeskaukdėjo.

Ilgakaklėmis oranžinėmis sraigėmis aplijuota kuprinė nukrito ant šaligatvio prie santechnikos prekų salono sienos. Penale sukleksėjo pieštukai. Kelis metrus skersas slydęs automobilis pagaliau sustojo.

Nors jau švietė žalia, Rimaldas G. apsigrėžė ir lyg apdūjęs vėl nustyrino buvusios gamyklos linkui. Staiga susivokė mūvįs tik vieną pirštinę – kairę. Dešinę ranką žnybė šaltukas.

Medžių takais

Atkelta iš 5 psl.

Ažuolas auga sutvarkytoje XII a. dvaro sodybvietėje. Užsukame į medinę, be vinių suręstą Švento Kryžiaus bažnytelę, statytą 1650 m., kai kurios jo skulptūros sukurtos 1713 m. Ventspilio medžio drožybos meistrų. Rūsyje – kapavietė, pastebėjau sienomis ropojančias varlytes, sprunkančias nuo driežo... Netoliese XVII a. architektūros paminklas – Vergų bokštas, keturkampis, iš netašytų lauko akmenų, jo sienų storis – beveik metras, jame kalino prasikalčius baudžiaunininkus.

Švenčiausias kampelis. Sirvėtos kraštovaizdžio draustinyje pagal vietovardžius turbūt daugiausia šventų vietų: Švenčionys, Švenčionėliai, Šventos ežeras, o Švenčios kaime – lankytojų centras su liepų pavėšine, tvenkiniu, kur gali išsimaudyti, šalia – kalvotas, legendomis apipintas regioninis parkas su mitologiniu pažintiniu taku. Adamavo kaime – auščiausias Lietuvoje ažuolas – per 26 metrus, kamieno apimtimi prie žemės nenusileidžia proprotėviui Stelmužės ažuolui, aukštyje išstorėja beveik iki septynių metrų. Prie Adamavo ažuolo keliauninkus pasitiko jaunieji gamtos reindžeriai.

Kas tie gamtos paveldo objektai? Senieji medžiai, šaltiniai, pusiasaliai, rėvos, kalvos, kopos, gūbriai. Pla-

nuojama sutvarkyti kelias dešimtis medžių, jų lajas, šakyną, keletą atodangų, šaknyną, kad gyvuliai nenugulėtų, aplinką šalia jų. Visų lankytojų prašoma pabūti ekspertais, teikti idėjas, kaip pagelbėti medžiams. Prie medžių norima prisiglausti, patogumai turi būti ir lankytojams, su atokesniais suoleliais ir takeliais prie jų. Šiemet valstybinė saugomų teritorijų tarnyba orientuojasi į gamtos paveldo objektus – dvarų sodybas, pažintinius takus.

Didžiausia naujiena: greitai bus sutvarkytas ant Birštono atragio pastatytas apžvalgos bokštas Nemuno kilpų regioniniame parke. Bus aukščiausias Lietuvoje. Jis jau stovi, bet viduje dar nėra laiptų, vien liepos. Nuo jo matysis Birštono kilpa, vingiuojantis Nemunas, tekantis į abi puses. Bokšto architektas – Giedrius Domilaitis. Didžiosios Nemuno kilpos buvo sunkiausia mįslė mūsų seneliams (net kilpų žemėlapiai ne iš karto buvo nupaišyti), kai 90 km apiplaukęs vis toje pačioje vietoje atsiduri. Norint suvokti tas kilpas, reikia į orą pakilti.

Medžių lajų tako naujiena susijusi su A. Baranausko išgarsintu Anykščių šileliu – miškas ar poema? Šiuo metu Aukštaitijos nacionaliniame parke išradinigi dizaineriai rengia senovinės bitininkystės ekspoziciją (korių struktūra, bičių gyvensena, kt.).

Daugiakamienė Dusetų vinkšna

Laiškas redakcijai

Perskaičiau gerb. Žydronės Kolevinskienės straipsnį „Draugo“ priede 2019. 5 25. Savo straipsnyje „Tekantys gyvenimai“ ji rašo: „<...> Čia skelbiamos grožinių tekstų ištraukos „dypukų“ vaikų, t. y. jau kitos kartos – gimusios ne Lietuvoje arba kurie pasitraukė nuo sovietų okupacijos kartu su tėvais, būdami labai maži (pavyzdžiui, Vitalijos

Bogutaitės (g. Lietuvoje), Eglės Juodvalkės (g. JAV), Irenos Guilford, (g. ?) Birutės Putrius(g. Vokietijoje), Antano Šileikos (g. Kanadoje). Skliauteliuose pažymėjau man žinomas autorių gimimo vietas. Įdomu, kodėl neįtraukta Lidija Šimkutė, kuri gimė Lietuvoje ir būdama 2 metų, 1944 m. su tėvais pasitraukė į Vakarų.

Lidija Šimkutė

Pezijos pavasaris

Atkelta iš 4 psl.

„Marius Burokas poeziją pagauna it pirštais musę už kojos: subtiliai, niuansuotai; sumedžioja išlaukdamas, vienas, be varovų, ir necukruodamas. Tai tyli, niauri poezija, bet jaudri. Beje, Marius eilėraščiais puikiai fotografuoja, kadrus pavadinčiau treigiškais... Ir svarbiausia – daug lieka už kadro. Tai poezijos egzistavimo sąlyga“, – teigė poetas, vertėjas, „Literatūros ir meno“ savaitraščio vyriausiasis redaktorius Gytis Norvilas.

Pagerbta ir ilgametė muziejaus vadovė

Svarbiausia metų premija, skiriama už poeziją, M. Burokui įteikta gegužės 24-ąją Maironio lietuvių literatūros muziejaus sodelyje. Jaukus ir kamerinis renginys, kurį vedė poetė, „Nemuno“ žurnalo vyriausioji redaktorė Erika Drungytė ir aktorius Henrikas Savickis prabėgo akimirksniu – poetai skaitė vos po vieną savo eilėraščių.

Ažuolo lapų vainiku pagerbtas M. Burokas, kurį pasveikino ir Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkė Birutė Jonuškaitė, ir praėjusių metų šios premijos laureatas Almis Grybauskas. Savo kalboje laureatas ypač dėkojo savo žmonai, taip pat poetei Jurgitai

Jasponytei ir dviems jų dukroms, be kurių naujosios knygos nebūtų buvę. Jis paskaitė į knygą netilpusį eilėraščių, skirtą dukrai Ugnei.

Renginio metu pagerbta ir 23 metus Maironio lietuvių literatūros muziejui vadovavusi ir daug tokių poetų pagerbimo švenčių surengusi rašytoja Aldona Ruseckaitė, šiemet baigusi savo kadencijas ir dabar čia besilankanti tik kaip viešnia. Rašytojai buvo įteiktas Gvido Latako sukurtas autorinis medalis. „Savo 40 darbo ir gyvenimo metų aš prijungiu prie šitų rūmų istorijos“, – sakė dėkodama už apdovanojimą buvusi muziejaus vadovė.

Renginyje savo eilėraščius skaitė ir poetai iš Čekijos, Nyderlandų, Rusijos, skambėjo bardų atliekamos dainos, būta ir daugiau padėkų bei sveikinimų. Dar vienas G. Latako sukurtas medalis taip pat atiteko jau minėtų „Kauko laiptų“ leidyklos vadovui V. Rudžianskui, leidžiančiam ekonomiškai vargu ar atsiperkančias poezijos knygas.

Gražiam renginiui pasitaravo ir geras oras – o juk į Maironio muziejaus kiemelį tradicija rengti čia laureato apdovanojimą atkeliavo tada, kai 1996-aisiais prie Kauno pilies iki tol vykusį renginį užklupo tokia liūtis, kad visi atbėgo pasislėpti nuo lietaus į čia, pas Maironį...

Kultūros kronika

Gegužės 17 d. Lenkijos knygynuose pasirodė Ričardo Gavelio romano „Vilniaus pokeris“ vertimas į lenkų kalbą. Leidyklos KEW ir nepaįstančio lietuvių literatūros vertėjo K. Pecelos didelių pastangų dėka Ričardo Gavelio kultinis romanas pagaliau pasirodė ir lenkų kalba. Romano pristatymo metu buvo kalbama apie Ričardo Gavelio asmenybę, kūrybą, prisimintas lenkų kalba prieš beveik dvidešimtmetį išleistas Ričardo Gavelio romanas „Jauno žmogaus memuarai“. Romano vertėjas K. Pecela pasakojo apie „Vilniaus pokerio“ vertimo į lenkų kalbą ypatumus bei pabrėžė, kad lenkų skaitytojui šis romanas, praėjus net trisdešimčiai metų po jo parašymo, yra labai aktualus ir šiandien kaip niekad turėtų būti labai gerai suprantamas.

Bruselyje paskelbti Europos Sąjungos literatūros premijos laureatai. Jais šiemet tapo keturiolika rašytojų, tarp kurių ir lietuvių prozininkė Daina Opolskaitė, įvertinta už novelių knygą „Dienų piramidės“. Premijos laureatai yra apdovanojami ne tik piniginiu prizu, bet įvertinami tarptautiniu dėmesiu bei pristatymais tarptautinėse knygų mugėse ir renginiuose. Europos Sąjungos literatūros premiją anksčiau yra pelniusios trys Lietuvos rašytojos: Laura Sintija Černiauskaitė (2009 m.), Giedra Radvilavičiūtė (2012 m.) ir Undinė Radzevičiūtė (2015 m.).

